

LIETUVOS RESPUBLIKOS GENERALINĖ PROKURATŪRA

2003 METŲ PROKURATŪROS VEIKLOS ATASKAITA

LR prokuratūros įstatymas

“4 straipsnis. Prokuratūros veiklos kontrolė

1. Prokuratūrai vadovauja Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras (toliau – generalinis prokuroras). Už prokuratūros veiklą jis atsiskaito Respublikos Prezidentui ir Lietuvos Respublikos Seimui.
2. Prokuratūros veiklos prioritetus nustato ir prokuratūros parlamentinę kontrolę atlieka Lietuvos Respublikos Seimas.
5. Generalinis prokuroras apie prokuratūros veiklą teikia informaciją Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir visuomenei.”

Teisinės reformos Lietuvos Respublikoje tikslas – tinkamai reglamentuoti asmens, visuomenės ir valstybės teisinius santykius.

2003 metais įsigalioję naujieji Civilinės ir Baudžiamosios teisenos kodeksai iš esmės reformavo didžiąją teisinės sistemos dalį. Šių kodeksų normų įgyvendinimas tiesiogiai susijęs su prokuratūros funkcijomis. Siekiant nuosekliai suformuoti norminę teisės aktų bazę:

- 2003 m. balandžio 2 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 84 ir 118 straipsnių nauja redakcija. Šios pataisos teisingai reglamentavo prokuroro ir prokuratūros statusą, jas įvertino Lietuvos ir kitų ES šalių narių teisininkai;

- 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo naujos redakcijos Prokuratūros įstatymas. Tai modernus ir demokratiškas teisės aktas. Jis įtvirtino prokuratūros, kaip valstybės institucijos, kuri padeda užtikrinti teisėtumą ir teismui vykdyti teisingumą, funkcijas ir įgaliojimus, taip pat prokuroro, kaip valstybės pareigūno, nepriklausomumą, klausymą tik įstatymo. Prokuratūros įstatymas panaikino karinės sistemos relikta – prokurorų statutinius santykius ir galutinai suformavo taip vadinamą „tiltą“ tarp prokurorų ir teisėjų.

2003 m. gegužės 1 d. Generalinė prokuratūra, pradėjusi administracinį prokuratūros pertvarkymą:

- kartu su Teisės universitetu (pagal Danijos FEU projektą) atliko vertikalųjį prokuratūros sandaros funkcijų auditą;

- nustatė ikiteisminio tyrimo kontrolės, valstybinio kaltinimo, viešojo intereso gynimo, nusikalstamų veikų tyrimo funkcijų įgyvendinimo kompetenciją teritorinėms prokuratūroms, atliko jų restruktūrizaciją;

- parengė poįstatyminius vidaus teisės aktus, suformavo prokuratūros demokratinio valdymo institutus: Atrankos, Egzaminų, Atestacijos ir Etikos komisijas, Lietuvos Respublikos prokuratūros kolegiją. Prokurorų etikos kodeksas pateiktas vertinti ES narės Danijos ekspertams;

- įgyvendina (3,44 mln. eurų vertės) „PHARE“ projektą, siekdama stiprinti prokurorų ir prokuratūros personalo mokymo sistemą, užtikrinti veiksmingą naujų civilinės ir baudžiamosios teisenos kodeksų normų įgyvendinimą, tobulinti prokuratūros valdymo ir administravimo sistemą, sukurti visos prokuratūros informacinę technologinę sistemą.

NUSIKALSTAMUMO TENDENCIJOS

Vertinant nusikalstamumo tendencijas, konstatuotina, kad 2003 m. visų užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, palyginti su 2002 metais, buvo didesnis.

Tokią statistiką, įsigaliojus naujesiems Baudžiamajam kodeksui, Baudžiamojo proceso kodeksui ir kitiems teisės aktams, daugiausia lėmė nauja nusikalstamų veikų registracijos, apskaitos ir tyrimo tvarka. Dėl to daugelio statistinių duomenų vertinimas, iki ir po 2003 m. gegužės 1 d., yra sudėtingas ir nėra pilnai tikslus.

Vertinant Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos statistinių ataskaitų duomenis, darytina išvada, kad bendras registruojamų nusikalstamų veikų skaičiaus 2003 m. gegužės–gruodžio mėn. tolydžiai mažėjo. Per šį laikotarpį šalyje užregistruotos 60.773 nusikalstamos veikos. Iš jų 32,5 % (19.745) nusikalstamos veikos buvo iširtos. Iš visų užregistruotų nusikalstamų veikų 90,0% (54.715) sudarė nusikaltimai, jų iširta 31,6 %, (17.301), 10,0 % (6.058) sudarė baudžiamieji nusižengimai, jų iširta 40,3 % (2.444).

PRIORITETINĖS PROKURATŪROS VEIKLOS KRYPTYS

ORGANIZUOTŲ NUSIKALTIMŲ TYRIMAS

Kova su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija – viena svarbiausių prokuratūros veiklos sričių.

Išanalizavus pagrindinius organizuotų grupių 2003 m. įvykdytus nusikaltimus, galima konstatuoti, kad šių grupuočių daromų nusikalstamų veikų pobūdis, palyginti su 2002 m., iš esmės nepakito.

Organizuotos grupuotės daugiausia užsiėmė turto prievartavimu, automobilių vagystėmis, nusikalstamomis veikomis, susijusiomis su neteisėta narkotinių, psichotropinių medžiagų apyvarta, kontrabanda, vagystėmis ir plėšimais, prekyba žmonėmis ir prostitucijos verslo kontrole, sukčiavimu ir ekonominiais nusikaltimais.

Naujai susikūrusios organizuotos nusikalstamos grupuotės vis rečiau imasi turto prievartavimo ir kitų praeityje populiarių nusikaltimų. Jos veikla plėtoja pagal klasikinį organizuotam nusikalstamumui būdingą modelį – atsikratoma silpnesnių narių, o likę ir didesnę autoritetą nusikalstamame pasaulyje įgiję grupuočių nariai tampa veiklesni, turi sukaupe nusikalstamu būdu įgyto turto. Jie vengia daryti akivaizdžius nusikaltimus ir kontroliuoja smulkesnių nusikaltėlių grupes, užsiimančias prekyba narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, prostitucijos verslu, toliau kaupia lėšas, vėliau jas investuoja į legalų verslą. Ypač aktyviai domimasi privatizuojamomis perspektyviomis įmonėmis bei didžiausias pajamas duodančiomis nusikalstamo verslo sritimis, pvz., stambaus masto narkotinių medžiagų ir cigarečių kontrabanda, vogtų automobilių gabenimo (realizavimo) iš Vakarų šalių į Rytus organizavimu ir pan.

Pastaruosius keletą metų dėl teisėsaugos institucijų veiksmų ir dėl kitų priežasčių organizuotų nusikalstamų grupių nariai, negalėdami nusikalstamą veiklą laisvai realizuoti Lietuvoje, ją perkelia į Europos (Vokietiją, Ispaniją, Didžiąją Britaniją, Olandiją) ir kitas užsienio valstybes (dažniausiai Rusiją, Lenkiją, Baltarusiją, Latviją ir kt.).

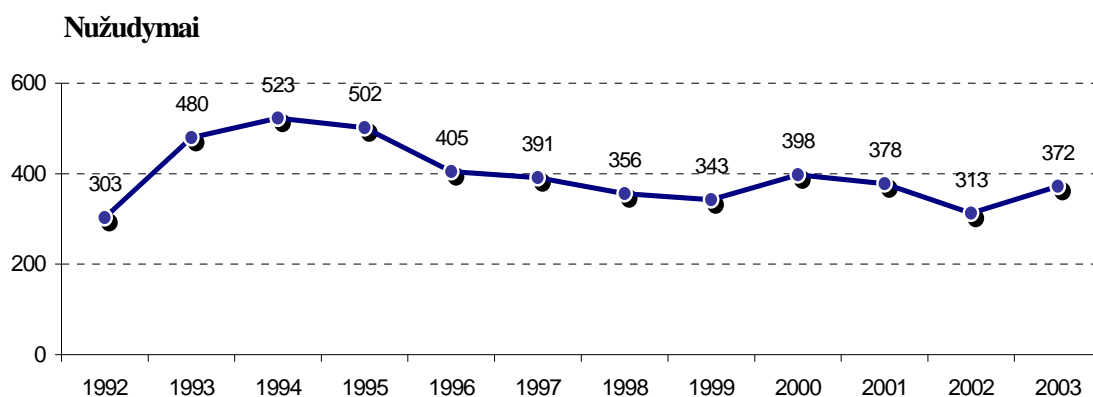
2003 m. buvo užregistruotos nusikalstamos veikos, susijusios su korupcija: 63 dėl kyšininkavimo (senojo BK 282 str. ir naujojo BK 225 str.), 62 – dėl papirkimo (BK 227 str.), 206 – dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi.

Generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamentas 2003 m. baigė ikiteisminį tyrimą dėl buvusio Radviliškio rajono apylinkės prokuratūros prokuroro R.Dovydaičio 800 Lt kyšio priėmimo, dėl buvusių Lazdijų, Panevėžio ir Biržų rajonų apylinkių teismų pirmininkų A.Gudo, D.Japerto ir P.Linkevičienės piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ir trukdymo teisėjo, prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiklai. Vilniaus apygardos prokuratūros ONKT skyrius baigė tyrimą dviejose bylose dėl Vilniaus m. žemėtvarkos skyriaus pareigūnų piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi atkuriant nuosavybės teises į žemę. Vieną tokios kategorijos bylą baigė ir Panevėžio apygardos prokuratūros ONKT tyrimo skyrius.

Prokuratūra aktyviai dalyvavo vykdam Nacionalinę kovos su korupcija programą ir pagal šios programos priemonių įgyvendinimo planą įvykdė visas jai pavestas priemones.

Organizuotų nusikalstamų grupuočių padarytų nužudymų tyrimas

2003 m. užregistruoti 372 tyčiniai nužudymai ir pasikėsinimai nužudyti. Tai 19% daugiau negu 2002 m. Teismui perduota 350 baudžiamųjų bylų, kuriose įtarimai pareikšti 494 asmenims.

Daugiausia tyčinių nužudymų kiekvienais metais padaroma didžiuosiuose Lietuvos miestuose: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje.

Generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento prokurorai su Lietuvos kriminalinės policijos biuro ir teritorinių policijos komisariatų Organizuotų nusikaltimų tyrimo tarnybų pareigūnais 2001–2003 metais, tirdami organizuotų grupuočių nusikalstamą veiklą, atskleidė 60-ies žmonių nužudymo Lietuvoje ir užsienyje aplinkybes. Šiuos nužudymus 1993–2001 metais įvykdė Panevėžio „Tulpinių“ nusikalstamo susivienijimo ir Klaipėdoje veikusios S. Gaidjurgio organizuotos grupės nariai. Tai baudžiamosios bylos dėl G. ir V. Kiesų, A. Galmino, prokuroro G. Sereikos, prokurorės V. Kazlauskaitės ir policijos pareigūno S. Piskunovo, J. V. ir D. Džiuvinių nužudymų. Rasta 16 paslėptų nužudytų asmenų lavonų.

2003 m. prokuratūra teismui perdavė baudžiamąsias bylas dėl nužudymų, sukėlusių atgarsį visuomenėje, kuriose pareikšti kaltinimai: dėl 4 žmonių nužudymo Panevėžio „Tulpinių“ nusikalstamo susivienijimo nariams V. Baltušui, A. Vertelkai, A. Andrušaičiui (2003 m. spalio mėn. jie nuteisti laisvės atėmimu iki gyvos galvos); dėl Panevėžio apygardos prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus vyriausiojo prokuroro G. Sereikos tyčinio nužudymo A. Varnui (2003 m. liepos 11 d. nuteistas 11 metų laisvės atėmimo bausme); dėl sutuoktinių A. ir N. Paškauskų nužudymo;

dėl organizuotų nusikalstamų grupių narių E. Svirnelį pasikėsینimo nužudyti ir dėl G. Žukausko, R. Žukausko ir R. Užemecko nužudymo.

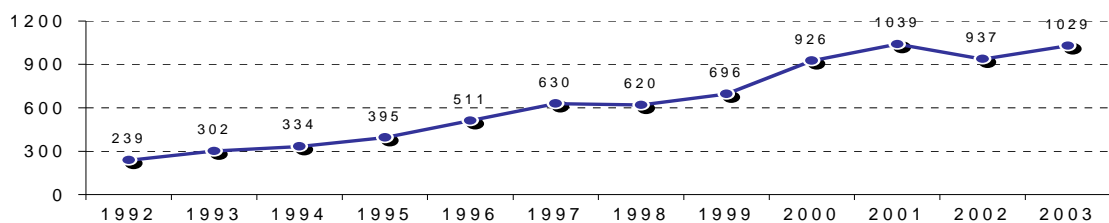
Šių nužudymų atskleidimą sąlygojo kryptingas ir glaudus prokurorų ir policijos pareigūnų darbas. Pažymėtina, kad dėl silpnų policijos operatyvinių tarnybų pozicijų, dėl nepakankamų lėšų, skiriamų liudytojų apsaugai nuo nusikalstamo poveikio, tokios kategorijos nusikaltimus sunkiai sekasi tirti Kauno mieste – neišaiškinami ankstesnių metų nužudymai, kuriuos galimai padarė nusikalstamų organizuotų grupių nariai. Sprendžiant šią problemą buvo sudaryta speciali Lietuvos kriminalinės policijos biuro Organizuoto nusikalstamumo tyrimo vyriausiosios valdybos pareigūnų grupė, kurios veiklą tiesiogiai koordinuoja Generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamentas.

2003 m. pabaigoje – 2004 m. pradžioje pastebimai suaktyvėjo nusikalstamo pasaulio atstovų pasikėsینimų nužudyti ir nužudymų procesai. Tai sietina su nusikaltėlių kartų kaita. Naujai besikuriančios nusikalstamos grupuotės sukaupe finansinių išteklių, dalijasi naujomis įtakos sferomis ir siekia pašalinti ankstesnius lyderius.

Nusikalstamų veikų dėl neteisėtos narkotikų ir psichotropinių medžiagų apyvartos tyrimas

2003 m. užregistruotos 1029 nusikalstamos veikos dėl neteisėtos narkotikų ir psichotropinių medžiagų apyvartos. Tai 10 % daugiau negu 2002 m. Teismui perduotos 534 baudžiamosios bylos, kuriose įtarimai pareikšti 629 asmenims.

Neteisėta narkotikų ir psichotropinių medžiagų apyvarta

Veiksniai, būdingi narkotikų ir psichotropinių medžiagų neteisėtai apyvartai Lietuvoje:

- sintetinių narkotikų neteisėtą vidaus rinką sudaro vietinės gamybos ir atgabenti iš Vakarų Europos narkotikai;
- apie pusę neteisėtoje rinkoje esančių sintetinių narkotikų sudaro meta-anfetaminas;
- veikia nelegalios sintetinių narkotikų laboratorijos;
- didžioji dalis pagamintų sintetinių narkotikų išvežama į Skandinavijos šalis;
- aguonos ir jų koncentratai neteisėtoje rinkoje konkuruoja su žemos kokybės heroinu;
- Lietuvos organizuotos nusikalstamos grupės vysto logistiką organizuodamos ir kontroliuodamos narkotikų tranzitą, bet nevykdo vietinės narkotikų prekybos.

2003 m. išaiškintos 4 nelegalios sintetinių narkotikų ir jų prekursorių laboratorijos (2002 m. – 2). Iš neteisėtos apyvartos paimtas sintetinių narkotikų kiekis, palyginti su 2002 m., išaugo dešimt kartų.

Neteisėtos narkotikų ir psichotropinių medžiagų apyvartos Lietuvoje tendencijos leidžia prognozuoti, kad 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, panaikinus muitų kontrolę ir migracijos apribojimus, narkomanija plis toliau. Tai darys žymią įtaką su tuo susijusioms nusikalstamoms veikoms:

- suaktyvės narkotikų kontrabanda;
- išaugs narkotikų pasiūla šalies viduje;
- padaugės vagysčių, plėšimų;
- padaugės pigių narkotikų.

Narkomanijos plitimo užkardymui šalyje veiksmingos įtakos gali turėti Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos strategija 2004–2008 metams, įkurtas Narkotikų kontrolės departamentas.

Organizuotų nusikalstamų grupuočių padaromų autotransporto priemonių grobimų tyrimas

2003 m. užregistruoti 7.052 autotransporto priemonių grobimų faktai.

Šių veikų skaičius Lietuvoje auga, o išaiškinamumas liko itin mažas: 2003 m. sausio–balandžio mėn. atskleista 15 % šių nusikaltimų. Įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui, per 2003 m. gegužės–gruodžio mėn. atskleista tik 10,7 % šių nusikaltimų, atitinkamai: Vilniaus mieste – 8,6 %, Kauno m. – 4,0%, Klaipėdos m. – 9,9 %, Panevėžio m. – 9,3 %, Šiaulių m. – 6,4 %. Teismui perduotos 435 baudžiamosios bylos (su kaltinamuoju aktu – 390, pagreitinto proceso tvarka – 29, baudžiamuoju įsakymu – 16), 256 ikiteisminiai tyrimai nutraukti.

Pažymėtina, kad viena priežasčių, dėl kurių daugėja autotransporto priemonių grobimų, yra nusikalstamų asmenų siekis neteisėtu būdu gauti piniginių lėšų, t. y. taip vadinamą išpirką. Policijos departamento Kriminalinės policijos biuro operatyvinės statistikos duomenimis, iš 2003 m. rastų 3.074 automobilių, 1.188 (35,4%) surado patys nukentėjusieji. Iš nukentėjusių asmenų buvo gauti tik 73 pareiškimai dėl išpirkos reikalavimo už pagrobtus automobilius. Ikiteisminio tyrimo metu jau 273 nukentėjusieji pateikė parodymus, kad savo pagrobtus automobilius atgavo sumokėję išpirką kitiems asmenims. Galima teigti, kad tai tapo savarankišku nusikalstamu organizuotu verslu.

Siekdama kuo efektyvesnių prevencinių priemonių, Generalinė prokuratūra dalyvauja Policijos departamento rengiamoje Kompleksinėje autotransporto vagysčių prevencijos ir kontrolės programoje. Darbo grupė pasiūlė:

1. Baudžiamajame kodekse kriminalizuoti veikas dėl neteisėtų įrankių ar prietaisų, skirtų automobilių užvedimo spynelėms atrakinti, skenuoti ar atjungti signalizaciją, laikymo ir gabenimo, už neteisėtą vogto automobilio gabenimą, už iš anksto nepažadėtą vogto automobilio laikymą;

2. Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatyme numatyti tokius reikalavimus: privalomą automobilio mazgų (variklio) numerių registraciją, nustatyti vairuotojams su savimi privalomai turėti užregistruotą įgaliojimą ar panaudos sutartį;

3. Papildyti Transporto priemonių ir jų numeruojamų agregatų komisinės prekybos taisykles;

4. Automobilių vagysčių tyrimo padalinius įkurti prie Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio vyriausiųjų policijos komisariatų ir centralizuoti jų veiklą.

NUSIKALSTAMOS VEIKOS EKONOMIKAI IR VERSLO TVARKAI

Kontrabandos nusikaltimų tyrimas

Kontrabanda daro esminę žalą šalies ekonomikai, finansų sistemai, žmonių gerovei. Šių nusikaltimų tyrimas, kontrolė ir prevencija yra svarbi valstybės ir teisėsaugos institucijų užduotis.

2003 m. dėl kontrabandos ir neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos buvo atliekami tyrimai 404 baudžiamosiose bylose ir pradėti 134 nauji ikiteisminiai tyrimai. Vilniaus apygardos prokuratūra organizavo ikiteisminį tyrimą ir jam vadovavo 146 baudžiamosiose bylose, Kauno apygardos prokuratūra – 118, Klaipėdos apygardos prokuratūra – 63, Šiaulių apygardos – 32, Panevėžio apygardos prokuratūra – 20.

2003 m. teismui perduotos 54 baudžiamosios bylos dėl kontrabandos ir neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos, kuriose kaltinimai pareikšti 88 asmenims.

Generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamente tiriama visuomenės dėmesio susilaukusi baudžiamoji byla dėl užsienio valiutos ir cigarečių kontrabandos stambiu mastu, kurioje pateikti pranešimai apie įtarimą 44 asmenims (V. Karaliui, S. Karaliui ir kitiems). Tyrimo metu nustatyti nusikalstamų asmenų ryšiai su valstybės pareigūnais, atskleistas mechanizmas, kai cigarečių kontrabanda buvo vykdoma panaudojant Lietuvos vežėjų įmones, steigiant netikras vežėjų įmones Rusijos Federacijos Kaliningrado srityje. Baudžiamojoje byloje sulaikyta cigarečių ir užsienio valiutos kontrabanda, kurios bendra vertė siekia 8 milijonus litų.

Veiksniai, sunkinantys baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos ikiteisminį tyrimą:

- kontrabandos nusikaltimai tapo intelektualnesni;
- nepakankama Muitinės kriminalinės tarnybos ikiteisminio tyrimo pareigūnų, tiriančių kontrabandos nusikaltimus, kvalifikacija;
- nėra šioje srityje besispecializuojančių prokurorų;
- didelė dalis baudžiamųjų bylų yra pradėtos ir tiriamos be operatyvinės informacijos;
- labai ilgai užtrunkantis teisinės pagalbos prašymų iš ne ES šalių įvykdymas;
- ikiteisminio tyrimo institucijos neturi lėšų kontrabandos dalykui saugoti ir naikinti.

Neteisėto pridėtinės vertės mokesčio užvaldymų tyrimas

2003 m. baudžiamųjų bylų dėl valstybės biudžeto lėšų grobstymo ir neteisėto nesumokėto PVM susigrąžinimo ikiteisminio tyrimo organizavimui ir kontrolei prokuratūra skyrė itin daug dėmesio. Buvo atliekami 2002 m. pradėti 75 ir 29 nauji ikiteisminiai tyrimai dėl PVM grobstymo. Teismui perduotose 8 bylose įtarimai pareikšti 57 asmenims, iš jų buvusiems 2 mokesčių inspekcijos, 27 muitinės ir 3 pasienio policijos pareigūnams. Bendra užvaldytų valstybės biudžeto lėšų suma sudaro 2.944.626 Lt.

Lyginant duomenis su 2002 m., ikiteisminių tyrimų nesumažėjo, kaltinamųjų asmenų skaičius ir inkriminuojamomis veikomis padarytos žalos suma padidėjo. Konstatuotina, kad šiuos tyrimus pavedus specializuotai ikiteisminio tyrimo tarnybai – Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai, policijos ikiteisminio tyrimo padaliniuose, tiriančiuose seniau pradėtas bylas, šiems tyrimams skiriama mažiau dėmesio.

VAIKŲ TEISIŲ IR TEISĖTŲ INTERESŲ GYNIMAS BAUDŽIAMAJAME IR CIVILINIAME PROCESU

Nuo 2003 m. gegužės 1 d. buvo gauti 1543 pranešimai apie smurtines nusikalstamas veikas prieš vaikus.

Dėl fizinio smurto gauta 1.410 pranešimų, iš jų dėl smurto šeimoje –183, mokymosi įstaigoje – 192; dėl seksualinės prievartos gauti 133 pranešimai, iš jų dėl prievartos šeimoje – 20, mokymosi įstaigose – 4. Fizinį smurtą ir seksualinę prievartą nepilnamečiai daugiausia patiria kitose viešose vietose: gatvėse, parkuose, pramogų renginiuose nuo bendraamžių ar nedaug vyresnių asmenų.

Pagal pranešimus buvo pradėtas 1.251 ikiteisminis tyrimas (dėl fizinio smurto – 1.127, dėl seksualinės prievartos – 124); atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą 292 atvejais. Teismuose buvo išnagrinėtos 387 baudžiamosios bylos, kuriose nukentėjo vaikai ir buvo nuteisti 423 asmenys.

2003 m. prokurorai, gindami pažeistas nepilnamečių teises ir teisėtus interesus, Civilinio proceso tvarka pateikė teismams 175 ieškinius, pareiškimus ir prašymus (ieškinių kaina sudarė 92.887 Lt.).

Prokuroro reikalavimų didelė dalis susiję su netinkamu tėvų valdžios įgyvendinimu, kai tėvai vengė atlikti savo pareigą auklėti vaikus, piktnaudžiavo tėvų valdžia, netinkamai elgėsi su savo vaikais, nesirūpino jais ir amoraliu elgesiu darė jiems žalingą įtaką. Net 85 % prokurorų ieškinių buvo pateikta dėl tėvų valdžios apribojimo (kaip pagrindinis reikalavimas) ir dėl su tuo susijusių papildomų reikalavimų (vaiko globos, rūpybos, gyvenamosios vietos nustatymo, išlaikymo priteisimo). Šie duomenys rodo didžiausią ir skaudžiausią problemą – tėvų prigimtinių ir kartu konstitucinių pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą.

Teismai išnagrinėjo 126 prokurorų ieškinius, pareiškimus ir prašymus dėl vaikų pažeistų teisių gynimo. Iš jų: 124 patenkino, vieną atmetė, vieną bylą nutraukė, atsisakius nuo prašymo.

Pagal naująjį Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą 2003 m. pateiktas pirmasis prokuroro ieškinys teismui ginant nepilnametės interesus dėl neturtinės žalos, padarytos nusikalstamais veiksmais, atlyginimo (ieškinių kaina – 50.000 Lt). Neturtinė žala pasireiškė vaiko patirtu dvasiniu ir emociniu sukrėtimu, sąlygojusių sveikatos pablogėjimą, įtaką psichiniam vystymuisi, bendravimui. Pradėtos taikyti naujųjų Baudžiamojo proceso kodekso ir Prokuratūros įstatymo normos formuojant praktiką, kai tai susiję su neturtinės žalos atlyginimu nukentėjusiems nuo nusikalstamų veiksmų asmenims.

Prokurorų veikla ginant pažeistas vaikų teises ir įstatymo saugomus teisėtus interesus tiesiogiai priklauso nuo gaunamos informacijos. Lietuvos Respublikos Seimui ratifikavus Jungtinių tautų vaiko teisių konvenciją ir priėmus Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, buvo įkurtos specialios valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos (tarnybos). Šios institucijos atsakingos už vaiko teisių apsaugos organizavimą, kontrolę ir priežiūrą. Joms suteikti įgaliojimai leidžia surinkti medžiagą civilinei bylai iškelti ir labai dažnai nuo jų iniciatyvos bendradarbiauti su teritorinėmis prokuratūromis priklauso vaikų teisinė apsaugos padėtis net mažiausiose Lietuvos savivaldybėse.

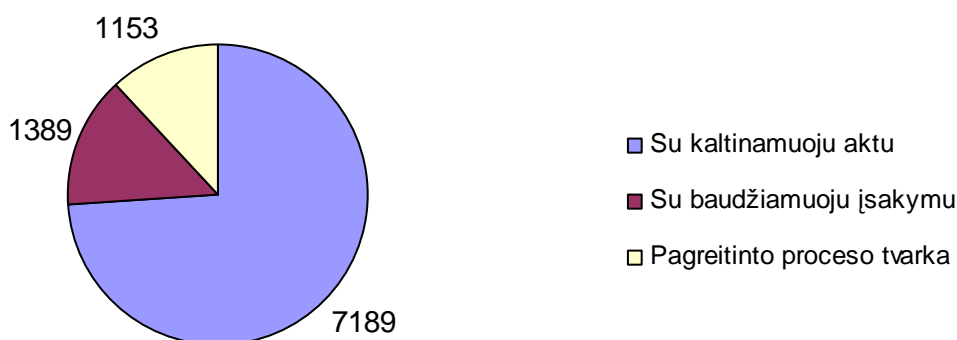
NAUJŲJŲ PROCESO NORMŲ ĮGYVENDINIMO PROBLEMOS

Naujieji Baudžiamasis kodeksas, Baudžiamojo proceso kodeksas, Bausmių vykdymo kodeksas iš esmės pakeitė iki tol galiojusias normas. Dėl bendrųjų ir specialiųjų prižasčių kilo naujųjų normų taikymo problemų.

Baudžiamojo proceso kodekse kvotos, parengtinio tardymo sąvokos ir procesas buvo pakeista ikiteisminio tyrimo sąvoka ir procesu, išplėstas ikiteisminio tyrimo įstaigų ratas, iš esmės pakeista ikiteisminio tyrimo pradėjimo tvarka, įtvirtintas naujas prokuroro, organizuojančio ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujančio, statusas, įtvirtintas naujas proceso subjekto – ikiteisminio tyrimo teisėjo statusas, išplėstos tyrimo užbaigimo galimybės taikant supaprastintą procesą.

Generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 11 d. įsakymu buvo patvirtintos rekomendacijos „Dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu“ ir „Dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka“. Pradėtos taikyti efektyvios ikiteisminio tyrimo užbaigimo supaprastinto proceso tvarka ir bylos baigimo pareiškimu dėl baudžiamojo įsakymo formos. Tai leido daug greičiau priimti teisme nuosprendžius, gerokai sumažinti prokurorų ir teismo darbo sąnaudas.

Perduota bylų teismui

Baudžiamosios teisenos kodeksų įgyvendinimo problemos.

Prokurorai, ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir teismai nepakankamai įsisavino Baudžiamojo proceso kodekso normas, kurios, deja, buvo tobulinamos iki pat teisės akto įsigaliojimo. Menkai motyvuotas savarankiškas pareigūnų pasirengimas ir nepakankamai organizuoti mokymai neužtikrino vienareikšmiško įstatymo reikalavimų suvokimo, sąlygojo skirtingą įstatymo vykdymo praktiką. Nelaiku reorganizuota policijos sistema, buvę kvotėjai ir tardytojai netinkamai perkvalifikuoti į universalius ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnus.

Nebuvo atsižvelgta į tai, kad Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas ir Kalėjimų departamentas, kaip ikiteisminio tyrimo įstaigos, nėra operatyvinės veiklos subjektai. Tai žymiai apsunkino šių įstaigų darbą siekiant atskleisti neakivaizdžius nusikaltimus.

Ikiteisminio tyrimo pareigūnai sunkiai keičia buvusius tyrimo įpročius. Baudžiamojo proceso kodekso 166 straipsnyje nurodyta, kad ikiteisminis tyrimas

pradedamas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą, o jų patikrinimo procesas nenumatytas. Baudžiamojo proceso kodekso 168 straipsnyje nurodyta, kad reikiama atvejais prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas skundą, pareiškimą ar pranešimą gali tik patikslinti. Tačiau Baudžiamojo proceso kodeksas nereglamentuoja patikslinimo ir reikiamo atvejo sąvokos. Praktikoje ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai skundo, pareiškimo ar pranešimo tikslinimo ribas išplėtė iki buvusio patikrinimo. Jie apklausia pareiškėjus, kitus asmenis, renka dokumentus ir taip siekia naujas normas „pritraukti“ prie buvusio procesinio sprendimo – atsisakymo kelti baudžiamąją bylą. Tuo sudaroma prielaida dirbtinai mažinti pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičių pagal gautus skundus, pareiškimus ar pranešimus apie nusikalstamas veikas, iškraipomi statistiniai duomenys.

Įstatymo leidėjas, Baudžiamojo proceso kodekse įtvirtindamas naują proceso subjektą – ikiteisminio tyrimo teisėją ir išvardydamas jam suteiktus įgaliojimus, nenurodė jo veikimo teritorinio teisingumo. Praktikoje yra atvejų, kai vadovaujantis ikiteisminio tyrimo ekonomiškumo ir efektyvumo principais, kai atliekant proceso veiksmus tinkamiau kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją, kurio veiklos teritorijoje atliekami tokie veiksmai, arba kurio veiklos teritorijoje yra ikiteisminio tyrimo pareigūno tarnybos vieta, arba kurio veiklos teritorijoje yra prokuroro, organizuojančio ikiteisminį tyrimą, tarnybos vieta.

Teismai šias normas vertina skirtingai, todėl atsisako atlikti jiems priskirtus įgaliojimus arba tokie atlikti ikiteisminio tyrimo teisėjo veiksmai buvo panaikinti aukštesniojo teismo sprendimu dėl netinkamai taikyto teritorinio principo.

Baudžiamojo proceso kodekse padaugėjo nusikalstamų veikų, dėl kurių ikiteisminis tyrimas gali būti atliekamas tik gavus nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą arba dėl kurių ikiteisminis tyrimas iš viso neatliekamas ir galimas tik privataus kaltinimo bylų procesas.

Šios naujos normos gali būti vykdomos ir fizinio, ir juridinio asmens atžvilgiu. Tačiau nukentėjusiuoju pripažįstamas tik fizinis asmuo, nes nukentėjusiojo sąvokos nėra tapačios. Yra atvejų, kai juridiniam asmeniui pateikus pareiškimą pradėti ikiteisminį tyrimą ar baudžiamosios bylos procesą, atsisakoma tai padaryti, nurodant, kad juridinis asmuo negali būti nukentėjusiuoju. Taip atsitinka dėl skirtingo šių normų vertinimo ir aiškinimo Baudžiamojo proceso komentare ir Aukščiausio Teismo išaiškinime.

Siekiant spręsti Baudžiamojo proceso kodekso įgyvendinimo problemas, reikia rengti prokurorų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų organizuotus mokymus, gerinti ikiteisminio tyrimo įstaigų darbo organizavimą, plėtoti tarpusavio institucijų sąveiką ir inicijuoti atitinkamų įstatymo normų pakeitimą ar išaiškinimą.

Civilinės teisenos kodeksų įgyvendinimo problemos.

2003 m. įsigaliojusios Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio, naujųjų Civilinio proceso kodekso ir Prokuratūros įstatymo pakeitimo įstatymo redakcijos naujai reglamentavo prokuroro statusą civiliniame procese, išplėtė jo, kaip valstybės pareigūno, procesines galimybes kreiptis į teismą įstatymo nustatytais atvejais su ieškiniu, pareiškimu ar prašymu viešajam interesui apginti ir tapti procese ieškovu (pareiškėju).

Pasikeitimai praktikoje turi ir teigiamų, ir neigiamų aspektų.

Prokuroras tapo savarankišku ir nepriklausomu nuo kitų proceso dalyvių, kuriuos pagal anksčiau galiojusias Civilinio proceso kodekso nuostatas prokuroras privalėdavo savo ieškiniuose (pareiškimuose) nurodyti faktiniu ieškovu (pareiškėju), nors būtent šių asmenų veiksmai arba neveikimas ir sąlygodavo ginčo dalyką.

Tačiau tokia nauja proceso padėtis sukūrė ir tam tikrų sunkumų. Įstatymų leidėjas įpareigojo prokurorą ginti valstybės vardu viešąjį interesą, tačiau atleido tik nuo vienos rūšies bylinėjimosi išlaidų – žyminio mokesčio. Nuo kitų bylinėjimosi išlaidų

prokuroras nėra atleistas: sumos, išmokėtinos liudytojams, ekspertams, vertėjams; atsakovo paieškos išlaidos; išlaidos, susijusios su procesinių dokumentų įteikimu kitiems bylos dalyviams (pranešimas spaudoje apie bylos nagrinėjimą); išlaidos advokato pagalbai apmokėti, kai atlyginimo klausimas iškyla atmetus prokuroro ieškinį (pareiškimą); išlaidos, susijusios su teismo sprendimų (nutarčių) vykdymu (pagal Sprendimų vykdymo instrukciją, patvirtintą Teisingumo ministro 2002-12-31 įsakymu Nr. 432, prokurorui jokių išimčių nėra numatyta). Išlaidų atlyginimo klausimas iškyla kiekvienoje civilinėje byloje.

Prokuroro veikla civiliniame procese glaudžiai susijusi su finansiniais prokuratūros resursais. 2003 ir 2004 metais papildomų lėšų ginti viešąjį interesą skirta nebuvo, todėl tai sudaro kliūtis jam tinkamai įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir kitų įstatymų nustatytas svarbias valstybei funkcijas.

PROKURORŲ MOKYMAS

2003 m. keliant prokurorų kvalifikaciją ypač daug dėmesio buvo skirta bendriesiems Europos Sąjungos teisyno (Acquis), tarptautinio teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose, žmogaus teisių apsaugos baudžiamajame procese, prokurorų vaidmens ikiteisminiame tyrime, finansinių ir kompiuterinių nusikaltimų tyrimo klausimams.

Mokymuose dalyvavo 557 prokurorai, iš jų 61 – užsienyje. Mokymai buvo organizuoti kartu su užsienio šalių institucijomis: ES „PHARE“ Dvynių“ projektu, ES „GROTIUS“ programa, Vokietijos Tarptautinio bendradarbiavimo fondu, JAV Teisingumo departamento Užsienio prokurorų rengimo paramos ir mokymų valdyba, Federalinių tyrimų biuru.

Mokomuosiuose renginiuose Lietuvoje ir užsienyje buvo analizuojamos kovos su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, terorizmu, neteisėtu disponavimu narkotinėmis medžiagomis, prekyba vaikais ir moterimis, seksualiniu išnaudojimu, kovos su pinigų plovimu ir kompiuteriniais nusikaltimais ir kitos problemos. Pagal Danijos Vyriausybės „FEU Local Pre-accession Facility“ programą buvo organizuota:

- kompiuterinio raštingumo (ECDL) kursai (30 prokurorų);
- bendravimo anglų kalba mokymo kursai (20 prokurorų);
- ES teisės mokymai (23 prokurorai).

Generalinėje prokuratūroje parengta naujai priimtų į tarnybą prokuratūroje prokurorų individuali stažavimo programa (iki 2 metų), kontroliuojamas jos įgyvendinimas; išleista metodinė priemonė – rekomendacija prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams „Finansinių (mokestinių) nusikalstamų veikų tyrimo organizavimas, tyrimas ir kontrolė“.

Parengta programa „Prokurorų ir specialistų kvalifikacijos kėlimas 2004–2006 metais“. Programoje nustatyti prokurorų mokymo vertinimo kriterijai, keliamų uždavinių įgyvendinimo būdai ir priemonės, išnagrinėtos prokurorų mokymo formos, numatyti finansavimo šaltiniai.

PROKURATŪROS FINANSAVIMAS

Generalinei prokuratūrai ir teritorinėms prokuratūroms 2003 m. buvo patvirtinta 73.036.000 Lt valstybės biudžeto asignavimų, iš jų 49.511.000 Lt darbo užmokesčiui ir 2.800.000 Lt turtui įsigyti (2.500.000 Lt Kauno miesto apylinkės prokuratūros pastato rekonstrukcijai ir 300.000 Lt ilgalaikiam turtui įsigyti).

2003 m. buvo patvirtinta 6.890.000 Lt asignavimų daugiau negu 2002 m., iš jų 4.181.000 Lt daugiau skirta darbo užmokesčio išlaidoms. Paprastosioms išlaidoms (šildymui, elektros energijai, ryšių ir kitoms paslaugoms) skirtų asignavimų dalis buvo sumažinta 787.000 Lt.

Siekiant užtikrinti stabilų prokuratūros darbą, sklandžiai įgyvendinti naujų kodeksų reikalavimus, buvo parengtas papildomų lėšų skyrimo prokuratūros išlaidoms finansinis projektas. Atsižvelgęs į realius prokuratūros poreikius, Lietuvos Respublikos Seimas skyrė 1.231.000 Lt papildomų asignavimų. Prokuratūra 2003 m. įsisavino pagrindinius ir papildomai skirtus asignavimus. Gruodžio 31 d. kreditorinis įsiskolinimas sudarė tik 73.900 Lt (už suteiktas šildymo ir elektros energijos paslaugas).

Vienas svarbiausių prokuratūros materialinės bazės gerinimo prioritetų – įdiegti visose prokuratūrose bendrą telekomunikacinės-kompiuterinės sistemos tinklą. Tai leistų stiprinti bendradarbiavimą tarp prokuratūrų ir kitų institucijų, gerintų baudžiamojo persekiojimo veiksmingumą, asmens, valstybės bei visuomenės teisių ir teisėtų interesų gynimą.

Ne mažiau svarbu yra prokuratūras aprūpinti patalpomis. Iš 56 teritorinių prokuratūrų 20 prokuratūrų patalpas nuomojasi iš policijos, teismų, savivaldybių.

Sudarant 2004–2006 metų prokuratūros investicinius projektus:

- numatyta spręsti prokuratūros patalpų trūkumo Vilniaus mieste problemą ir sumažinti eksploatacines išlaidas (šildymo, ryšio, transporto ir kitų paslaugų). Lietuvos Respublikos 2004 m. valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme Generalinės prokuratūros pastato projektavimo darbams skirta 800 tūkst. Lt. Planuojama, kad projektuojamajame pastate įsikurs Generalinė prokuratūra, Vilniaus apygardos, Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono apylinkių prokuratūros, iš viso tarnaus ir dirbs apie 500 žmonių;

- numatyta rekonstruoti Panevėžio miesto apylinkės prokuratūros pastatą, kuris yra fiziškai susidėvėjęs ir dėl deformuotos konstrukcijos netikslinga atlikti net einamąjį remontą. Pastato rekonstrukcijos projektas parengtas, tačiau lėšos darbams atlikti iki šiol neskirtos;

- numatyta rekonstruoti Marijampolės rajono apylinkės prokuratūrai skirtą pastatą, nes jis neatitinka prokuratūros reikmių (yra 1921 m. statybos ir mažo ploto). Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1999-09-01 nutarimu Nr. 948 perdavė pastatą Gedimino g. 2/3, Marijampolėje iš likviduojamos AB „Vakarų bankas“. Lietuvos Respublikos Seimas 2002-05-28 nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros 2001 m. veiklos ataskaitos“ pavedė Vyriausybei skirti trūkstamas lėšas valstybės investicijų 2002–2004 metų programoje pastato Marijampolėje rekonstrukcijai. Lėšos pastato rekonstrukcijai atlikti iki šiol neskirtos;

- numatyta atnaujinti prokuratūros automobilių parką. Generalinė prokuratūra ir 56 teritorinės prokuratūros eksploatuoja visus turimus 108 automobilius. Dėl 98 % automobilių parko nusidėvėjimo ir remonto teritorinės prokuratūros dažnai lieka be transporto priemonių. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujiesiems teisės aktams ir padidėjus prokurorų darbo krūviui, išaugo ir transporto priemonių poreikis. Nuo 1998 metų prokuratūrai tam lėšų skiriama nebuvo, atnaujinus prokuratūros automobilių parką sumažėtų išlaidos remontui ir eksploatacijai.

2004 METŲ PROKURATŪROS VEIKOS KRYPTYS

2004 m. vasario 13 d. Lietuvos Respublikos prokuratūros kolegija išplėstiniame posėdyje nustatė tokias 2004 metų prokuratūros veiklos kryptis:

1. Pagal atskirų nusikalstamų veikų tyrimą:
  - 1.1. narkotinių ir psichotropinių medžiagų neteisėta apyvarta;
  - 1.2. prekyba žmonėmis;
  - 1.3. korupcija;
  - 1.4. kontrabanda;
  - 1.5. sukčiavimas elektroninėmis priemonėmis.
2. Vaikų teisių ir teisėtų interesų gynimas baudžiamajame ir civiliniame procese.
3. ES finansinių interesų panaudojimo teisėtumas.
4. Prokuratūros dalyvavimas tarptautiniuose projektuose įgyvendinant ES teisyną.
5. Prokurorų mokymas:
  - 5.1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, Baudžiamojo proceso kodekso, Bausmių vykdymo kodekso įgyvendinimas;
  - 5.2. tarptautinių teisės aktų įgyvendinimas stiprinant prokurorų veiklą.
6. Prokuratūros materialinės bazės formavimas:
  - 6.1. Panevėžio miesto ir Marijampolės rajono apylinkių prokuratūrų pastatų rekonstrukcija;
  - 6.2. naujo Generalinės prokuratūros pastato projektavimas;
  - 6.3. Generalinės prokuratūros ir teritorinių prokuratūrų telekomunikacinės sistemos tinklo sukūrimas;
  - 6.4. prokuratūros autotransporto parko atnaujinimas.

Generalinis prokuroras

Antanas Klimavičius

2004-02-27 - Vilnius